

LIETAUS METAFOROS LIETUVIŲ IR RUSŲ POEZIJOJE

Jelena Konickaja

Vilniaus universitetas, Vilnius
ORCID: 0000-0003-2402-7278

Birutė Jasiūnaitė

Vilniaus universitetas, Vilnius
ORCID: 0000-0002-7053-1283

<https://doi.org/10.15388/VLLP.2020.15>

ANOTACIJA: Straipsnyje, kuriuo tęsiamas gamtos reiškinių metaforų, vartojamų lietuvių ir rusų poezijoje, ciklas, remiantis 45 lietuvių ir 57 rusų poetų kūrybos duomenimis, nagrinėjamos lietaus metaforos. Jose atsispindi įvairūs šio gamtos reiškinių aspektai: akustinis, dinaminis, temporalinis, vizualinis, terminis (susijęs su temperatūra). Dar minėtinas lietaus intensyvumas, jo griaunamoji jėga, sąsajos su tam tikru metų laiku ir pan. Metaforiniai posakiai suskirstyti į septynias semantines grupes. Lietaus metaforos gali būti: 1) antropomorfinės, 2) zoomorfinės, 3) biomorfinės (susijusios su augalais), 4) susijusios su negyvosios gamtos objektais ir reiškiniais, 5) „daiktiškosios“, 6) susijusios su abstrakčiais dalykais, 7) kitokios. Paaiškėjo, kad abiejose kalbose gausiausios antropomorfinių ir „daiktiškųjų“ metaforų grupės, o mažiausiai rasta zoomorfinių, „botaninių“ ir „abstrakčiųjų“ metaforų. Metaforinių posakių, nusakančių lietuvių ir rusų poezijoje, lyginimas padėjo nustatyti, kad esama bendrų metaforos modelių, bet aptikta ir skirtumų, kurie susiję su tam tikrų modelių paplitimu. Pavyzdžiui, bendri yra zoomorfinių metaforų modeliai *lietus – paukštis* (čia bendras sparno įvaizdis), *lietus – žirgas*, *lietus – smulkus gyvūnėlis*. Skirtumų galima įžvelgti tada, kai modeliai vartojami skirtingoms lietaus savybėms nusakyti. Biomorfinių metaforų grupėje populiarius lietuvių perkeltinės reikšmės posakis *lietus žydi*, įvairūs palyginimai su gėlėmis. Tokių atvejų neaptikta rusų poezijoje.

Lietaus metaforų, vartojamų lietuvių ir rusų poezijoje, gausa ir įvairovė rodo, kad eilėraščių autoriai aktyviai vartoja jau egzistuojančius kalboje įvaizdžius, kuria ir naujus palyginimus, kurie paprastai atitinka jau esamus metaforos modelius.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: gamtos reiškinių metaforos, lietaus metaforos, lietuvių poezija, rusų poezija, dviejų kalbų poetinių metaforų lyginimas, metaforos modelis

Lietus – bene vienas žmogui artimiausių ir aktualiausių negyvosios gamtos prolesų. Ilgai trunkanti, alinanti sausra – didžiausias archajiškos žemdirbių bendruomenės priešas. Be vandens, kaip žinome, niekas neauga, nėra jokios gyvybės, o be dangiškojo vandens, krintančio iš debesų, nesulauksi gausaus derliaus, neturėsi kuo šerti gyvulių. Išties didžiausias nepriteklius, kuris greitai išjudins pačius su gamta itin glaudžiai susijusios bendruomenės gyvenimo pamatus. Lietus labai

vertinamas tiek materialiojoje, tiek ir dvasinėje liaudies kultūroje. Todėl šis išpūdingas atmosferos reiškinyš jau nuo seno mitologizuojamas: lietaus prašoma maldomis ir giesmėmis, stengiamasi jį sukelti įvairiais imitaciniais ritualiniais veiksmais, jis siejamas su galingais dievais ir deivėmis, apipintas gražiomis legendomis, apdainuojamas poetiniuose tekstuose. Ši sena tradicija tęsiama ir kūrybiškai plėtojama ir mūsų dienų poetų eilėraščiuose.

Jau turėdamos tam tikro patyrimo analizuoti įvairių negyvosios gamtos reiškinių (sniego, ledo, šerkšno, šalčio, vėjo, rūko, debesų, aušros, saulėlydžio) metaforas, kurios gausiai vartojamos lietuvių ir rusų folklore bei profesionaliojoje poezijoje (Jasiūnaitė, Konickaja 2004; Ясюнайте, Коницкая 2009, 2014), pagaliau ryžomės imtis ir seniai mus dominančios lietaus temos. Medžiagą šiam darbui rinkome daugiausia iš abiejų tautų poetinių tekstų. Norėdamos kuo geriau atskleisti lietaus metaforų įvairovę, įtraukėme tiek vaikų, tiek suaugusių poezijos pavyzdžių. Straipsnyje panaudoti perkeltinės reikšmės posakiai iš 46 lietuvių autorių ir 57 rusų poetų kūrybos.

Išsamesnių šios temos tyrimų lituanistikoje kol kas stokojame. Apie su lietumi ir kitais giminingais atmosferos reiškiniais susijusią latvių kalbos leksiką ir frazeologiją išsamią monografiją yra išleidusi latvių kalbininkė Benita Laumanė (Laumane 2005). Šioje monografijoje autorė pirmą kartą latvių kalbotyroje aprašo jų bendrinėje kalboje, tarmėse ir tautosakos tekstuose vartojamus įvairių gamtos reiškinių ar gamtinių sąlygų pavadinimus. Kalbininkė įžvalgiai pastebi, kad įvairiose kalbose galima aptikti ne tik leksinių gamtos reiškinių nominacijos paralelių, bet ir semantinių atitikmenų. Tokie atvejai gali būti susiję tiek su tam tikro objekto pavadinimo motyvacija, tiek ir su reikšmės perkėlimo ypatumais (Laumane 2005, 354). Pastaroji problematika aktuali ir mūsų straipsniui apie dviejų giminiškų kalbų poetinės metaforikos panašumus ir skirtumus. Rusistai paskelbė įdomių tyrimų iš atmosferos reiškinių metaforikos, kuriuose lyginami rusų ir kitų kalbų perkeltinės reikšmės posakiai arba analizuojama įvairių rusų kalbos formų raiška. Gretindama įvairių gamtos reiškinių, tarp jų ir lietaus, metaforas, vartojamas rusų ir vokiečių poezijoje, J. Rjabych (2006) pabrėžia, kad „poetinio teksto ypatybė – visų kalbos elementų hipersemantizacija arba galimybė aktualizuoti tas reikšmes, kurios įprastoje vartosenoje neaktualizuojamos“ (Ten pat, 58). Remdamasi J. Lotmanu, mokslininkė tvirtina, kad „poeto meistrystė ir individualumas reiškiasi ne tik niekam nežinomų okazinių žinijos reprezentavimo būdų kūrimu, bet kartais ir labai archajiškų vaizdinių aktualizavimu“ (Ten pat, 60). V. Vasiljevo (2003, 2014) straipsniuose detaliai analizuojama meteonimo *lietus* juslinių emocinių vaizdinių kalbinė raiška bendrinėje ir tarminėje rusų kalboje. Autoriaus nuomone, „sąvokų, kurios formuojasi bendrai veikiant suvokimui, mąstymui ir kalbai, turinys priklauso nuo tam tikrų empirinės sferos požymių. Sąvokų pobūdis įsisąmoninamas remiantis meteonimo reikšme, o lyginimas su juo rodo, kokie konkretūs požymiai ar asociacijos formuo-

ja nagrinėjamus vaizdinius“ (Васильев 2014, 69). Minėtųjų mokslininkų išvadas daug kur patvirtina ir mūsų atliktas lietuvių ir rusų poetinių metaforų tyrimas.

Kaip žinome, kiekvienos tautos poezijos šaknys glūdi tautosakos poetinėje tradicijoje, kurios nesuprasime be išsamaus etninės kultūros pažinimo. Tiek lietuvių, tiek ir rusų tradicinėje kaimo kultūroje įprasta sieti lietų su tam tikromis kalendorinėmis datomis. Tai Marijos apreiškimo šventė – vadinamasis Blovieščius (Благовещенье), kuri minima pavasario pradžioje, kovo 25 dieną, kiek vėlesnės Jurginės (день св. Георгия) (balandžio 23 d.), Joninės ir Petrinės (Иван Купала, день св. Петра), sutampančios su vasaros saulėgrąža (birželio 24 ir 29 d.). Tokios sąsajos matyti iš tradicinių tikėjimų, papročių, paremių, kuriose minimi katalikų ar stačiatikių šventieji. Štai per Blovieščių draudžiama arti ar kasti žemę, tverti tvorą, net vengiama įkalti kuolą, kad vasarą neištiktų sausra (Толстой, Толстая 1995, 79). Tokie pat draudimai būdingi ir lietuviams. Gyvulių globėjas šv. Jurgis Lietuvoje tradiciškai prašomas duoti gaivinančios rasos, lietaus, leisti augti žolei LKŠ 163. Rusiškai sakoma: *На Юрья дождь – скоту легкий год* (Даль 1989, 345).

Lietuvių supratimu, po šv. Jono kiekviena troba išprašo lietaus LKŠ 263 (Кр), plg. rus. *До Ивана просите, детки, дождя у Бога, а после Ивана я и сам упрощу* (Даль 1989, 350). Šv. Rašte rašoma, kad šv. Petras drauge su broliu Andriejumi buvę žvejai, Kristaus pakviesti būti žmonių žvejais, todėl ir manyta, kad šią dieną būtinai turi lyti LEEŽ 211. Rusai turi patarlę *На св. Петра дождь – жито как хвощ* (Даль 1989, 351). Tiesa, su lietumi siejamos datos abiejose kultūrose nebūtinai sutampa. Antai, rusai mano, kad lietų ir perkūną valdo šv. Ilja – biblinis pranašas Elijas, minimas liepos 20 d. (Толстая 2005, 114). Esama ir paremijos *Придет Илья, принесет гнилья* (Даль 1989, 352). Lietuviai šv. Alijošių sieja greičiau su perkūnija, o debesų valdytoja jiems yra šv. Ona, kuri minima liepos 26 d. To paties mėnesio dešimtoji diena vadinama *Septyniais miegančiais broliais*. Tikima, kad jeigu šią dieną lis, dar bus lietaus ištisas septynias dienas ar net septynias savaites (Marcinkevičienė 1998, 124). Rusai analogišką tikėjimą sieja su šv. Samsonu (birželio 27 d.): *На Самсона дождь – семь недель дождь* (Даль 1989, 350).

Minėtini labai panašūs abiejų tautų ritualai, skirti lietui sukelti: ritualinis ėjimas aplink kaimą, laukus, bažnyčią, tam tikri imituojantys lietų veiksmai prie šulinio, pavyzdžiui, aguonų barstymas į vandenį, laistymasis vandeniui, pradedant įvairius ūkio darbus, ir pan. (Толстой, Толстая 1995, 79). Atitinkamai lietuviai apeina laukus, giedodami Visų šventųjų litaniją, melddami lietaus pasėliams, per vadinamąsias Kryžiaus dienas LEEŽ 140, mėto į kaimo šulinius vaistažolės debesylo, dėl liaudies etimologijos laikomo debesų žole, lapus ČUS 279 t., aplieja vandeniui pirmą kartą iš laukų grįžusį artoją (daug kur Lietuvoje).

Kad lietus – realija, itin reikšminga tradicinei tiek lietuvių, tiek ir rusų ar kitų tautų kultūrai, gerai matyti ir iš kalbos lygmeniui priklausančios medžiagos. Šis atmosferos reiškiny pasišymi pavadinimų (skirtingų leksemų, frazeologizmų) gau-

sa abiejose kalbose, plg. liet. *lietus*, *liūtis*, *paliūtė*, *bangas* „stiprus lietus“, *duja*, *dulksna*, *purkšna* „menkas lietutis“, *bajoras plaka piemenę* „lyja su saule“, *lyja kaip iš kibiro* „smarkiai“ ir rus. *дождь* „lietus“, *морось* „menkas lietus, dulksna“, *ливень* „liūtis“, taip pat ir mažiau žinomas *синтичек* „smulkiausias lietus, primenantis dulkes“, *слепой дождь* „sakoma, kada lyja su saule“, *льет как из ведра* „pila kaip iš kibiro“, plg. dar analogiškus latvių kalbos pavyzdžius *lietus*, *lietus gāze* „smarkus lietus, liūtis“, *saules lietus*, *varavīksnes lietus* „pažodžiui saulės lietus, vaivorykštės lietus – sakoma, kada lyja su saule“ (Laumane 2005, 140) ir pan. Kaip matyti iš pavyzdžių, skirtingomis leksemomis galima savotiškai pabrėžti gamtos reiškinių trukmę, intensyvumą, aplinkybes, kuriomis jis stebimas. Tiek smarki liūtis, tiek ir menkas lietutis, dulksna gali būti labai įvairiai nusakomas ir perkeltine reikšme, labiau akcentuojant arba regimąjį, vizualinį, arba girdimąjį, akustinį reiškinių aspektą.

Minėtuosius perkeltinės reikšmės niuansus bene geriausiai atspindi poetinės metaforikos pavyzdžiai. Lietaus metaforas, gausiai pasitaikančias lietuvių ir rusų poetų kūryboje, sąlygiškai galima skirti į keletą semantinių grupių. Jos gali būti: 1) antropomorfinės (susijusios su žmogumi), 2) zoomorfinės (atspindinčios gyvūnų pasaulio realijas), 3) biomorfinės (turinčios tam tikrų semantinių ryšių su augalija), 4) susijusios su negyvosios gamtos objektais ar reiškiniais, 5) „daiktiškosios“ (atskleidžiančios glaudžius semantinius ryšius su žmonių pagamintais socialinės – ne gamtiškosios – sferos daiktais, 6) susijusios su abstrakčiais dalykais, 7) kitos, nepriklausančios nė vienai iš anksčiau nurodytų grupių¹.

1.

Antropomorfinės lietaus metaforos savo ruožtu gali būti dvejopo pobūdžio. Vienos iš jų rodo tiesioginį loginį žmogaus ir atmosferos reiškinių ryšį. Čia lietuvių taikomi žmogaus pavadinimai pagal amžių, giminystės ar pažinties laipsnį, profesiją. Lietuvių poezijos lietus esti ir jaunas, išdykęs, paaugliškas, ir senas, barzdotas: Lietaus *berniukai beldžias ant stogų, stikliniais kalavijais kaunas* Inč; [lietus] *lyg vaikiščias, žirnių paėmęs į burną* Miež; *O paskui atslinks toks senis, jo barzda ilga – lig žemės. Sidabrinė ir šalta – tai lietus, o ne barzda!* Deg. Rusų poezijoje lietutis dažniau pasirodo kaip berniūkštis, jaunuolis: *Дождь, мальчишка босоногий, без рубаши, голый дождь* Петн; [*Дождь*] *парнишкой скакал* Смел, rečiau jis senas: *двухсотлетний дождь* Держ. В. Pasternakas lietuvių vadina triukšmingu, savimi pasitikinčiu kūrinijos pirmagimiū: *Дождик, первенец творенья, горсть за горстью, к горсти горсть, хлынул шумным увереньем* Паст. Ir lietuvių, ir rusų poetams lietus

1 Reikia pastebėti, kad daugelis tyrinėtojų vartoja penkias pagrindines modelių rūšis metaforinio modeliavimo sritims skirti: antropomorfinę, zoomorfinę, fitomorfinę, natūromorfinę ir artefaktinę (daiktiškąją) metaforą (Рябых 2006, 64). Mūsų tyrime ši schema papildyta dar dviem grupėmis, nes to reikalavo tiriamoji medžiaga.

esti artimas bičiulis ar giminaitis: *Tu mus lydi, lietau – alaus bičiuli Degės; lietau, o broli Marc*, plg. rus. *Ах, дождь и солнце <...> странные собратья Паст; Мой друг, мой дождь, нам некуда спешить Паст; Осенний дождь, двойник мой серый Тарк*. Giminystės ryšiais rusų poezijoje susiję ir patys atmosferos reiškiniai. Anot B. Pasternako, audros priklausančios liūčių šeimai: *гроз, из фамилии ливней Паст*.

Gana savotiškos ir lietuvių poetinio lietaus profesijos. Jos gali būti laisvos, kūrybinės, romantiškos (*Ir buvo jis kaip dailininkas ar poetas Miež*) arba visai proziškos (*liūdnas kiemsargis – lietus Miež*). Kartais lietus imasi netgi griežtai komanduoti ar, priešingai, įgyja neigiamų asocialaus piliečio bruožų. Štai E. Mieželaičio kūryboje jis čia daro gamtoje tvarką, čia elgiasi nemandagiai kaip paprastas vagišius: [lietus] *atmosferos tvarkdarys; lietus glėbesčiojo medžius kaip vagis Miež*. Rusų poetams ilgai trunkantis, nesiliaujantis lietus – tai vagis recidyvistas, veidmainiškai apsimetantis šventuoliu: *И дождь-рецидивист, запойный упокрыт, канючит голосом слезливого святоши Гол*. Tai gali būti kvailėlis (*юродивый плаксивый дождь летучий Петр*), vargšas elgeta (*Дождь за окном пристроился, как нищий Ахмад*), o akustinis lietaus, beldžiančio į langą, efektas perteikiamas žemo socialinio statuso žmogaus – vergo vaizdiniu: *как раб наемный, дождь с утра дубасил в стекла С.Ч.* Šis atmosferos reiškinys gali įgyti ir aukštą socialinį statusą: tyrinėtojai ne kartą yra pastebėję, kad lietus kelia tiek teigiamas, tiek ir neigiamas asociacijas. B. Pasternakas išradingai kuria lietaus, kuris primena niūrų, bespalvį žūstantį aristokratą, vaizdinį: *Бесцветный дождь... как гибнущий патриций Паст*. Tiesa, *patricijus* – žmogaus pavadinimas ne pagal profesiją, bet greičiau pagal kilmę. Aukštos kilmės lietu, turintį didelę valdžią, artinkame V. Kazakovo poezijoje: *Скажи, о, дож седой, скажи, о, дождь безглавый Казак* (toks vaizdinys sukeltas žodžių *дождь – дож* fonetinio panašumo). Dar aukštesnę padėtį lietus užima J. Levitanskio kūryboje: *И станет великим пророком мне вас напороочивший дождь Левит*. Lietus neretai virsta konkrečios profesijos atstovu: žveju (*Рябины кисти ловит рыбарь-дождь Фот*), valstiečiu (*дождь, неприветливый сеятель Манд*), matininku, ribų ženklintoju (*Недавно этой просекой лесной прошелся дождь, как землемер и метчик Паст*) arba mašininke (*По камням дожди, как машинистки, отстучали годовой отчет Елаг*).

Rusų poezijoje galima aptikti ir tokių neįprastų „profesijų“, kaip šamanas, giedantis nuobodžią mantrą: *Дождь гудит, как бурят-шаман, повторяет мантру Айз*. Rusų autorių eilėraščiuose pasitaikė ir kūrybinių profesijų atstovų. Dažniausiai tai muzikantai, grojantys pučiamaisiais arba litaurais: *Где кипень бурь, крутых дождей, — Земли матерой трубачей Кл; Литаврицик-дождь бьет палками по стеклам Нельд*. Akivaizdu, kad šiuos vaizdinius sukėlė lietaus keliamas akustinis įspūdis. Kitos lietaus savybės – jo dinaminės charakteristikos. Vėjo gūsių blaškomo vandens įnoringi virazai perteikiami griebiantis cirko artisto įvaizdžio: *а дождь неловким акробатом пошел по скверам на руках Казак; кривлять дождю канатным плясуном! Вас*.

Kitais atvejais loginis lietaus ir žmogaus ryšys būna netiesioginis, sunkiau apčiuopiamas, todėl jam nustatyti reikalingos tam tikros pastangos, lingvistinė interpretacija. Lietaus metaforos gali sietis su tam tikrais žmogaus veiksmais. Čia galima aptikti įdomių lietuvių ir rusų poetinės tradicijos paralelių. Lietuvių poezijos antropomorfinis lietus labai judrus: jis *vaikšto, sliuogia, šoka: Gūšiais lengvais it žingsneliais ateina – dulkia lietus ant kalvų ir šilainių* Inč; *Lietus pasileidžia stogu ir lievamzdžiais sliuogia į kubilus* Ket; *Koks stogas – taip ir lietūs šoka* Verb, plg. rus. *Проплясал, проплакал дождь весенний* Ес. Išdykėlis lietus sugeba netgi pakišti koją: *Lietus pakiš pirmiausia koją į kluoną skubantiems javams* Miež. Rusų poetų kūryboje jis gali tiesiog melancholiškai susimąstęs stovėti, nusiėmęs kepurę: *И дождь стоит и думает без шапки* Паст. Lietus vaikšto po mišką, o kartais ramiažiu, nedrąsiai sėlina stogu: *Дождь, верно, первым выйдет из лесу* Паст; *Крадутся робко, по крыше ступая, капли ночного дождя* Солов. Šios tautos poetinių tekstų autoriai ypač mėgsta tyliai, nedrąsiai vietoje mindžiukuojantį, klupinėjantį, trypčiojantį, ant pirštų vaikstantį lietu: *Надо мною он всю ночь оступается о крышу* Ан; *Скорей забывчивый, чем робкий, топтался дождик у дверей* Паст; *Дождик кутал ниву тихой переступью осторожных капель* Паст; *мелкий дождик ходит тихо* Айз; *Дождь бежал по улице на цыпочках* Елаг. Kaip ir lietuvių poezijoje jis gali šokti: *дождь в траве огромной пляшет* Брод; *пляшет в листьях по долине* Петн. Dauguma nurodytų metaforinių posakių labai subtiliai atskleidžia girdimąjį, akustinį lietaus aspektą, ypač atskirų stambių lašų barbenimą į kietą paviršių, kuris tikrai kelia mažų, nedrąsių žingsnelių įspūdį.

Tokia liūliuojanti, raminanti, švelni nedrąsa būdinga nestipriam lietuvi. Antropomorfinė liūtis kur kas piktesnė, agresyvesnė. Abiejų tautų poetinėje tradicijoje lietus gali skaudžiai plakti, čaižyti tarsi piktas žmogus botagu: *Geltonas tropikų lietus negailestingai plakė mano odą* Nyk–Nil, plg. rus. *И злобный дождь, не умолкая, лицо ослепшее сечет* Эрен; *И расхаживает ливень с длинной плеткой ручьевою* Манд; *дождь тебя наотмашь бьет* Евт; *хлещут бешено дожди* Гум; *Так по осине ударяет дождь, наказывая все ее листочки* Ахмад. Pagrindas tokioms metaforoms atsirasti – nemalonūs staigios liūties užklupto žmogaus pojūčiai.

Dar viena lietuvių ir rusų poezijos paralelė – rašantis ar smulkiai piešiantis ant stiklo lietus (prisiminkime E. Mieželaičio lietu – dailininką): *lietus užrašo* Bak; *весь заштрихованный дождем* Наб. Vis dėlto rašančio, piešančio lietaus tema dažniau artinkama rusų poezijoje: *Не разобрать знакомый почерк дождей московских* Ут; *косою почерка причуда – в письме дождя есть буква ять* Казак; *(дождь) рисовал разрез всех сорока небес* Рейн.

Galima apčiuopti ir daugiau metaforikos skirtumų. Iš mūsų turimos medžiagos susidaro įspūdis, kad rusų autoriai antropomorfizuoto lietaus veiksmais linkę labiau pabrėžti akustinį aspektą. Tai gali būti patys įvairiausi žmogaus balsu ar kvėpavimo organais išgaunami garsai (juokas, verksmas, alsavimas, dūsavimas, ugnies pūtimas,

švilpavimas ar netgi gana proziškas žagsėjimas, spjaudymasis ir pan.): *Усмехнулся черемухе, всхлипнул, смочил лак экипажей* Паст; *Шум и дыханье дождя* Солов; *Дождь ленился и вздыхал в листве* Паст; *[Дождь] дышал в затылок жалко и цекотно* Ахмад; *Дождик, дождик маленький, не задуй огня!* Бл; *дождевой веселый свист* Руб; *капель икотой* Паст; *Смотрю, как дождь плюет на стекла* С. Ч; *На улице сморкался дождь слюнявый* С. Ч.

Sužmogintas rusų poezijos lietus sugeba įžūliai belstis į langą, brūžuoti šlapia šluota, šluodamas nukritusius lapus: *[дождь] нагло стучится в окно* Ан; *В моё окошко дождь стучится* Цвет; *Дождик мокрыми метлами чистит ивняковый помет по лугам* Ес, plg. liet. *Nušlavė lietutis, malonus ir šiltas, tankia šluota pievas, mišką ir takus* Miež. Ypač originalių akustinių lietaus metaforų yra sukūręs В. Пастернакас. Jo liūtis įnirtingai kala monetas iš po kojomis tirpstančio šlapio sniego masės: *Удар за ударом, трудясь до упаду, дукаты из слякоти была вода* Паст. Smarkios liūties garsinį įspūdį čia itin sustiprina išraiškinga aliteracija, ritmiškas skiemenų *da* ir *du* kartojimasis. Labai ekspresyvi ir lietaus srautų, kurie poetui primena šuoliais lekiančius, dundančius raitelius, kavaleriją, metafora: *Прыжками, прыжками, коротким голопом летели потоки в глухих киверах* Паст.

Lietuvių poetai savo ruožtu linkę kūrybiškai plėtoti perkeltinės reikšmės posakius, vartojamus liaudies šnekamojoje kalboje. Štai kaip originaliai Н. Радаuskas yra perdirbęs žinomą lyginamąją konstrukciją *lyja kaip iš kibiro*: *Lietus išpylė savo viedrą į pliažą, žydingą gelsvai* Rad. K. Kubilinskas vartoja panašų tradicinį palyginimą, jo visai nekeisdamas: *Lietus pila kaip iš rėčio* Kub. Rusų poetai retai kada modifikuoja tradicinius posakius, pvz., palyginime *луть как из ведра* keičiamas talpos dydis: *И дождь как из лейки лил* Смел. Įprastas veiksmožodis *сеять* (apie smulkų lietų) I. Anenskio išplečiamas iki palyginimo: *Мелко, мелко, как из сита, в тарантас дождит туман* Ан. N. Rubcovo eilėraštyje aptinkame hiperbolę „daug rėčių“, perteikiančią ilgai trunkančio smulkaus, rudeniško lietaus įspūdį: *Словно из множества сит, дождик знобящий и серый все моросит, моросит* Руб.

Lietuvių poezijos antropomorfiniam lietai būdingi ir kitokie veiksmai: jis žaidžia (*Virš žemės ošė žaisdama liūtis* Ket), laiko vaiką pasisodinęs ant kelių (*Ir monotoniškas ant kelių laikiusio mane lietaus žliogimas* Nyk-Nil), iš aukštybių žvalgosi į žemę: *Bijau lietum pasižiūrėti į žemę* Karč.

Dar kitais antropomorfinės lietaus metaforos vartojimo atvejais abiejų kalbų perkeltinės reikšmės posakiuose minimos įvairios žmogaus kūno dalys, kitaip sakant, sužmogintas lietus poetiniuose tekstuose gali turėti rankas, pirštus, plaštakas, kojas, kelius, širdį, kraują, plaukus, barzdą, gerklę ir pan. Mūsų turimais duomenimis, šios grupės metaforose galima aptikti ir panašumų, ir skirtumų.

Lietus – virtuoziškas muzikantas, braukiantis pirštais per juodą žemės klaviatūrą – būdingas E. Mieželaičio poezijos įvaizdis: *Kaulėtais pirštais žemės klaviatūrą ekstazėje audringai perbraukia lietus; Lietutis juodą žemės pianiną užgavo pirštais* Miež.

Kartais laki autoriaus fantazija lietaus pirštus priskiria kitai antropomorfizuotai būtybei – lietingam rudens mėnesiui: *Ir lietūs – pirštai lapkričio – kaskart garsiau barbena į raudonas čerpes* Bak, plg. rus. *И дождей посиневшие пальцы Барабаният о мокрую ткань* Рожд; *В эту ночь по кровлям тесаным стукнут пальчики дождя* Кедр; *И перст дождя вертел прозрачный глобус* Попл. Metafora *lietaus pirštai* kelia dvejopą išpūdį: ilgus pirštus primena lietaus čiurkšlių forma, o lašų barbenimas – pirštais išgaunamą panašų garsą. Rečiau poezijoje minimos lietaus rankos: *Dabar lietus – kaip didelės ir liūdnos rankos* Nag; *И капли первые дождя в листья ударили руками* Олейн. Šios metaforos pagrindas – lietaus sugebėjimas sąveikauti su įvairiais daiktais. Žmogaus širdies plakimas abiejų tautų poetams asocijuojasi su lietaus lašų tuksenimu į kietą paviršių: *Kiekvienas lašas – kaip širdis, kurioj auksinė saulė tirpo* Urn; *lašus tartum širdis* Matuz, plg. rus. *В канаве бьется сто сердец* Паст. Rusų autoriai dar linkę ši atmosferos reiškinį sieti su regėjimu ar jo anomalijomis: *Дождь косил свои глаза гневливо* Ах; *В бегстве слепли следом косые капли* Паст. Čia subtiliai žaidžiama žodžio reikšmėmis: plg. rus. *косые глаза* „žvairo akys“ ir *косой дождь* „įstrižai krintantis, žyrantis lietus“.

Kitokių su kūno dalimis susijusių metaforų pasitaikė tik lietuvių arba tik rusų autorių kūryboje. Lietuvių poezijoje populiarus perkeltinės reikšmės pasakymas *lietaus (liūties) plaukai: liūties šilti plaukai* Ket; *Ant medžių draikosi lietaus plaukai žydri* Jakšt; *Kodėl skamba lietūs – pilkieji plaukai?* Deg. Iš dangaus krintančios vandens čiurkšlės iš tiesų primena plaukus, poetai dar linkę nuspalvinti juos žydrai ar pilkai. Lietaus kraujas, priešingai, bauginančiai juodas: *lietaus išėlęs juodas kraujas* Graib. Kaip matome, lietui paprastai priskiriamos šaltos spalvos. Jau minėta, kad lietuvių poezijos lietūs vaikšto ir šoka, vadinasi, jie gali turėti ir kojas: *Lietus plonom stiklinėm kojom po visą sodą bėginėja* Rad; *lietus, kuris žeme šliaužioja jau keliais* Miež. Abu poetai sugeba sukurti aiškų regimąjį vaizdą: vienas – romantiško, skaidraus lietaus trapumo, o kitas, priešingai – slegiančio, įgriusio lijimo išpūdį. Rusų poetai taip pat mini lietų – kraują: *этот дождь, как горлом кровь, идет По жестяным, по водосточным глоткам* Вас, bet ši metafora neturi negatyvių konotacijų ir vaizduoja įprastą miesto gyventojų situaciją (lietus teka nutekamuojų lataku). Kita lietuvių poezijos paralelė – lietaus kojos, minimos, pvz., rusų poeto V. Kazakovo eilėraštyje: čia rudens lapai krinta nuo medžių lietus po kojomis – *под ноги дождям* Казак, šitaip perteikiant griaujamą lietaus jėgą.

Savo ruožtu, rusų poezijoje aptikome akustinę metaforą lietaus, skalaujančio gerklę: *Первый дождь полощет гулко горло в цинковой трубе* Сам. Nesiliaujančios liūties intensyvumo laipsnį gali rodyti išivaizduojamų jos burnų skaičius: *стоустые дожди* Иван, o griaujamąjį stipraus lietaus poveikį gyvajai gamtai perteikia dantų įvaizdis, pasitaikęs S. Jesenino poezijoje: *обцупала, как тополь зубами дождей* Ес.

Kad lijimas daug kam kelia gana prieštaringas, dažniau neigiamas emocijas, matyti iš perkeltinės reikšmės pasakymo *lietus – ašaros*, kuris irgi laikytinas antro-

pomorfinės bazinės metaforos realizavimo atveju. Ši metafora vienodai populiaru abiejų tautų poetinėje tradicijoje. Antropomorfinis lietus dažniausiai nusiminęs, melancholiškas, todėl ir verkia gaudžiai, su ašaromis: *Dideli lašai lyg sunkios ašaros ant veido tiško* Mač; *kaip ašaros dulkia lietus* Miež, plg. rus. [дождь] жалкими брызнет слезами Ан; *Словно теплая слеза – капля капнула в глаза* Цвет; *Как буйные слезы, струится дождь* Руб; *проливные с неба слезы ливнем льются* Ас; *Как слезы, капли дождевые светились на лице твоём* Тарк ir рап.

Prastos nuotaikos ištiktas, lietuvių ir rusų poezijoje verkia ne tik lietus. Sentimentaliai lietumi ašaroja ir kiti sužmoginti negyvosios gamtos reiškiniai: ruduo, pavasaris, dangus, debesys, vėjas, naktis, diena, kaip antai liet. *Ruduo vėles, suskaldęs į liepsnojančius atomus, gailiom ašarom krapina* Kėkšt; *Padangių ašaros skambina langą* S. Nėr; *debesų gimtųjų ašaros* Nag ir rus. *темный ветер ночи дождем холодных слез его кропил* Бун; [Весна] *засмеялась, разрыдалась [дождем] и умолкла до утра* Фоф; *Как больной, глядит сквозь слезы опечалившийся день* Фоф; *Обильными слезами вся тоска ее [ночи] прольется* Бун; *Скоро Осень проснется и заплачет спросонок* Бал. Toks vartojimo atvejų gausumas rodo, kad perkeltinės reikšmės pasakymas *lietus – ašaros* jau aiškiai pretenduoja į „mirusios“ metaforos statusą (plg. paplitusią poetinę klišę *lietus verkia* ir rus. *дождь плачет*). Priešingai, gyvybe alsuoja proziška, bet negirdėta В. Pasternako metafora *liūtis – seilės*: *Вот и ливень. Блеск водобоязни. Вихрь, обрывки бешеной слюны* Паст.

Kaip žinome, kalba ir muzika – tik žmogui būdingi reiškiniai, vadinasi, metaforiniai posakiai, atitinkantys modelius *lietus – muzika* arba *lietus – kalba*, irgi laikytini antropomorfinės metaforos variantais. Pirmasis modelis pasitaiko tiek lietuvių, tiek rusų autorių kūryboje, bet galima apčiuopti ir skirtumų. Lietuvių poezijoje lietus paprastai suvokiamas kaip muzikos kūrinys ar tam tikra jo ypatybė: *Nauja rūsti sonata bėga lietuje* Rad; *Lietaus simfonija* Miež; *Švelni daina pavasarinio lietaus* Nyk–Nil; *Išmoko gatvės mintinai lietaus melodiją nesudėtingą* Mik; *klausiau artėjančio lietaus oktavos* Nyk–Nil. Rusų poetai paprastai mini tiesiog lietaus muziką, dainavimą: *слушать песни дождей* Ес; *Под музыку осеннего дождя иду во тьме* Фоф; *заунывно пение дождей* Брод; *Под пенью струй дождевых* Ант; *о музыке дождя* Ант; *Ты помнишь ту осень под музыку ливней?* Ант; *Играет гармоника – песню дрожащих дождинок* Луг. Kartais lietus minimas kaip muzikinio kūrinio kūrėjas: *а дождь стучал – и в музыке ненастья слагал на крыше мерный менуэт* Бал. Atmosferos reiškinys gali būti metaforiškai tapatinamas ir su grojančių muzikantų grupe – orkestru, o tai neabejotinai rodo antropomorfinę metaforos pobūdį: *Tu kaip orkestrą lietu prašai, kad jis lietuši tirpstančiais tonais* Rad; *nutilo lietaus orkestras* Braz. Styginiais arba mušamaisiais muzikos instrumentais groja ir lietuvių, ir rusų poezijos lietus: *Lietus, entuziazmo kupinas, arfos aukso stygom groja* Berliozą Miež; *Vėl lietumi save išgroji* Skuč, plg. rus. *Мягкий дождик не спеша так бесшумно барабанит* Ан; *дождь забарабанит невпопад по клавишам*

Левит. Kaip matysime toliau, poezijoje „grojantį“ lietuį galima interpretuoti ir daiktiškai – tarsi muzikos instrumentą.

Tiek lietuvių, tiek ir rusų poetų lietus turi subtilią kalbos dovaną. Tirdamos šio modelio posakius, pirmiausia susidūrėme su akustinio pobūdžio veiksmožodinėmis metaforomis. Lietuvių poetinis lietus *šnekina, šnabžda, plepa*: *šnekino tylą lietus Verb; lietus, lyg pasimetęs, šnabždėjo Matuz; Jis [lietus] tiktai šiaip sau per naktį plepa ir plepa kaip sena moterėlė Šlait*. Rusų lietus *keikiasi, skundžiasi, plepa, burba, vara, lemena, šnibžda, šverpluoja*: *от бранчливых маевых дождей Ас; Тяжелый ливень жаловался крышам Руб; дождик кричал за окном Держ; Дождь всего исцеловал, исплакал, заболтал, заговорил взалхлеб Сам; [дождь] долдонил в уши свой рассказ Тарк; дождь лопочет под водосточною трубой Сам; шепот капель дождевых Бал; На грустный тон лепечет дождь Ан; И дождь идет, по трубам шепелявя Петр; седьмые сутки дождь не умолкает Руб*. Kaip matome, dažniausiai metaforiškai perteikiamas gana neapibrėžtas akustinis įspūdis. Stiprėjančio monotoniško lietaus akustinės savybės keičiasi, barbenimas vis labiau primena aiškia, artikuliuotą kalbą: *дождь по каплям начал речь Петр; Судьбы с белого листа черный, четкий дождь читает Петр; одной лишь речи дождевой Лиф; мелкий дождь своей молитвой ранней Еще стучит по мутному стеклу Ес* (plg. su anksčiau minėtais švėntėivos ir kvailėlio vaizdiniais). Kaip žinome, šis šnekėtojas „kalba“; atsimušdamas į ką nors kieta. V. Šlaitas su švelniu humoru sako: *Idant lietus galėtų kalbėti, jam reikia stogo Šlait*. Tokia išmintis galioja ne visiems poetams. Štai rusų poetas Vs. Roždestvenskis mano, kad lietus nešneka: *молчаливый дождь, нетороплив и сиень, о М. Волошино* supratimu, lietus gali būti ir nebylys: *Дожди под вечер нежно немь*.

Abiejų tautų poetinei tradicijai vienodai būdingos ir daiktavardinės šio modelio metaforos. Lietuvių autoriai mini lietaus *kalbą, šneką*, jo *stiklinius žodžius*, jo greitakalbe išpiltas *tiradas*, pavartoja netgi mokslinį kalbotyros terminą – *fonetika*: *lietaus kalba Verb; kartoja lietus tūkstantmetę, nekintančią šneką Ket; lapkričio lietaus stikliniai žodžiai Deg; lietaus tirados Miež; balandžio lietaus fonetika ant tavo lūpų Nyk-Nil*. Gausių „lingvistinių“ lietaus metaforų su didele poetine išmone skaitytojui pažeria B. Pasternakas. Jo kūryboje lietus sugėba diktuoti (*под его [дождя] диктовку*), kuo puikiausiai deklamuoja eilėraščius (*Кропает с кровель свой акростих, пуская в рифму пузыри*), netgi kalba užsienio kalba – lotyniškai (*латынью ливня оглушил*). Čia autorius vėl itin meistriškai taiko fonetinę raiškos priemonę – aliteraciją, sąmoningai kartodamas lietuį imituojančius balsinguosius priebalsius *l* ir *n*. Kitų rusų poetų kūryboje tokių metaforų reta: *[Дождь] подбавит два-три слова, две-три капли Рейн; осенний дождь сбивается все чаще с прозрачной прамизны на полуночный стих Казак*.

Su tam tikra išlyga antropomorfinei bazinei metaforai galima skirti ir modelį *lietus – emocija*. Lietuvių autorių eilėraščiuose toji emocija dažniausiai neigiama: atmosferos reiškinyje asocijuojasi su liūdesiu, skausmu, įniršiu, prakeiksmu: *gatvėse*

lašais klajoja melancholija Gir; *lietus į stiklą įniršiu, skausmu ar neganda* Karč; *pilkas vasario lietus tarsi koks prakeikimas* Bak. Liūdesį kelia liėjimo monotonija, vienodumas, todėl poetiniuose tekstuose vartojami epitetai *graudus, gailus*: *Lydėjau liūtį gailią* Skrip; *Atpūski graudų ir vienodą lietų* Dam. Lietus tarsi labai susijaudinęs žmogus kartais esti ir aistringas, įniršęs: *Vasarų aistringi lietūs* Kazok; *Įniršusio lietaus lašai* Gric. Panašiai ir rusų poezijoje lietus siejamas su kerštu ar piktdžiuga: *по кровле зданья разлилась волна злорадства* Паст; *В дождях, как мученье, долгожданных* Паст. V. Nabokovo, A. Achmatovos kūryboje aptikome atvejų, kada lietus tapatinamas su šviesia, teigiama emocija, sąlygota religinio jausmo: jis žmogui neša ir nuostabą, ir paguodą, ir rojaus virpesį: *А этот дождик, солнечный и редкий, мне утешенье и благая весть* Ах; *И сияющий дождь, золотясь, замирая и опять загораясь, летит и звучит то земным изумленьем, то трепетом рая ударяя в мой пламенный щит* Хаб.

2.

Zoomorfinių lietaus metaforų, priešingai, poetiniuose tekstuose aptikti gana sudėtinga. Modeliui *lietus – gyvūnas ar jo kūno dalis* priklausančių perkeltinės reikšmės posakių pasitaiko tiek lietuvių, tiek ir rusų poetų kūryboje. Abiejų tautų poezijoje užfiksavome metaforas *lietus – paukštis* ir *lietus – žirgas*: *Iš oro atskrido paukštis lietaus* Gir; *Audžia debesies audėjos, kinko lietų, kinko vėjus* Kub, plg. rus. *Над стежками капли дождя, как птицы, в ветвях отдыхают* Паст; *Капли прыгают галопом* Манд; *грива черная дождя* Ждан; *Частой гривой Дождь в глаза* Цвет; *И дождь на травах обожженных копытами затанцевал* Вас. Šia mes vėl matome lietaus, jo čiurkšlių regimuosius, vizualinius požymius. Tokie pat rusų poezijos įvaizdžiai gali perteikti ir akustines lietaus savybes, jeigu šis metaforiškai suvokiamas kaip sunkiai alsuojantis pavargęs arklys: *Вдыхает дождь, как ломовая лошадь* Попл.

Modelio *lietus – paukštis* variantu laikytini pavyzdžiai iš E. Mieželaičio kūrybos, kuriuose minimi lietaus sparnai: *dieną kerpa lietaus sparnai; Lietus sparnu užkliudo stiklo langą* Miež. Panašių palyginimų randame ir rusų poezijoje: *Полупрозрачные крылья дождя почти отшумели* Чин. Sparnų metafora pirmiausia susijusi su regimuoju lietaus suvokimu. Rusų poezijoje galima ir „paukštinė“ metafora, grindžiama akustiniu įspūdžiu: *А ночью в крышу дождь стучал, как туча галок* Держ. Neįprastas lietaus lyginimas su vandens paukščiais, kurį, matyt, išprovokavo po lietaus atsirandantys klanai: *и дождь, гребя утиной лапой* Казак. Lietaus – aštraus, galinčio sužeisti daikto įspūdį perteikia metafora *liūties snapas: где бурый колчедан буравит ливней клюв сквозь хмару и туман* Кл. Panašią grėsmingą metaforą radome ir Petrovo kūryboje: jam lietus primena pešamų žąsų plunksnas: *и брызги дождя разлетятся, дрожа, как перья гусей от полета ножа* Петр.

Lietuvių poetams būdinga akcentuoti lietaus lašų panašumą į kokį nors smulkų, judrų, spurdantį gyvūnėlį. Jų eilėraščiuose pasitaikė žaismingų metaforų *lietaus lašai – žuvytės, vabzdžiai, pelytės: Aukšliukių sidabru tyškantis lietus Aist; Krinta boružė pirmasis lašas Bren; lietaus lašeliai<...>kaip sidabriniai žiogeliai Miež; lietaus lašų pelytėmis Miež*. Rusų poezijoje tokie atvejai tik pavieniai, pvz.: *Над графинами фонарей дождь светляками пляшет* Ут. В. Pasternakui, priešingai, smarki liūtis, jos keliamas triukšmas asocijuojasi su didelio, stambaus žvėries letenomis: [*роза*], *дрожащими лапами ливня гремя* Паст. Rusų poezijoje pabrėžiamas lietaus lašų vizualus panašumas į žuvies ikrus: *дождь, как тысячи икринок* Петр, o akustinis audros su lietumi įspūdis perduodamas lyginant atmosferos reiškinių ir sužeistą lašišą: *туда, где раненым лососем дождь рвется из сетей зеленых* Арон.

3.

Ne itin gausus, bet pakankamai raiškus ir emociškai paveikus „botanikos“ modeliui *lietus – augalas* priklausančių metaforų pogrupis. Sprendžiant iš mūsų duomenų, atrodo, kad lietuviškosios šios grupės metaforos įvairesnės už rusiškasias. Lietuvių poezijoje užfiksuota išraiškinga veiksmožinė biomorfine metafora *lietus žydi: Paklydęs žydi lietus geltonai* Sut; *dulsojy erdvėj pražydo lietūs* Deg. R. Keturakiui lietaus čiurkšlės primena išlinkusias paparčio šakas – tai formos panašumo asociacija: *O rytą debesynai išaugino lietaus papartį vešlų, išlinkusiom prie žemės šakomis* Ket. Originalią *lietaus – vainiko* metaforą yra sukūrusi R. Dambrauskaitė: *lietus kaip vainikas ant mūsų galvų* Dam. Atskiri lietaus lašai lietuvių poetų lyginami su įvairių augalų žiedais, uogomis ar sėklomis (žirniais, pupomis, lelijomis, vyšniomis): *Staiga kažkas stiklinių žirnių pabėrė* Kub; *Pasiėmęs kiaurą rėtį, ėjo senis pupų sėti. Kol prie daržo jis priėjo, visos pupos išbyrėjo* (debesis ir lietus) Kub; *Lietus lelijom lijo* Mišk; *Kaip vyšnia vienas lašas nukrito nuo palinkusios guobos pečių* Miež. A. Miškinio metafora – ryškus aliteracijos pavyzdys. K. Kubilinskas, kaip matome, yra žaismingai sueiliavęs liaudišką vaikų mįslę apie senio sėjamomis pupomis byrantį lietų. Senio vaizdinys, aišku, skirtinas antropomorfinei metaforai. Toks sėjantis lietus labai dažnas ir rusų poezijoje: *Холодный дождик сеет* Ан; *Небо мелкий дождик сеет* Ах. Atskirai minėtina išraiškinga В. Pasternako metafora *lietaus srovės – medžio atžalos: заденут за поросли капель; отротки ливня* Паст, jis mini ir lietaus kekes: *в кистях дождя* Паст. Kaip ir lietuvių poezijoje rusų autorių kūryboje pasitaiko metafora *lietaus lašas – žirnis: Сыплет дождик большие горошины* Забол, bet netikėtai lyginama ir su kitais augalais ar grybais: *дожди как грибы, как ромашки росли* Петр.

4.

Kaip rodo turima medžiaga, metaforos, atitinkančios modelį *lietus – negyvosios gamtos objektas arba reiškiny*s, įvairesnės rusų poezijoje. Čia populiarai, pavyzdžiui, metafora *smulkus lietus – migla, dūmai*: на мгле дождевой Бун; *Клубятся дымы дождевые по заблеставшей мостовой* Наб; *дымный дождик невесомый* Айз; *в дыме косых дождей* Ант; *И крупный ливень с бурей то и дело бежит, дымится по саду* Бун, plg. liet. *lietutis<...>žetėn dulkia kaip migla* Miež; *Lietus iš lėto kaip smalkės pro stiklą, pro tinką, pro stogą* Marc. Tokių lietuvių rusų poetams būdinga lyginti ir su dulkėmis, kaip antai: *дождевую пыль* Ход; *от дождя эфирной пыли* Бл. Lietuvių kalboje tokiais atvejais vartojama veiksmožadinė metafora: *lietus dulkia*. Abiejų tautų poetinėje tradicijoje įprasta lietuvių suvokti kaip vandens telkinį (upę, upelį, versmę): plg. rus. *полил дождь ручьями* Нек; *В сарае полилась дождевая река* Нек; *Дождя отвесная река без берегов* Ждан; *Исчерпан весь ливень вчерашний садами* Паст ir liet. *lietūs šnera lyg versmė gyva* Keid. Čia gerai dera ir metafora *lietus – potvynis, vandenkritis*: *Минута – с неба наводнение* Ан, plg. liet. *O lietūs, o tamsūs rugsėjo vandenkričiai* Vaičiūn. Šios grupės metaforos rodo lietaus smarkumą, intensyvumą: dulkes, dūmus, rūką primena smulkus lietus, susidedantis iš mikroskopinių lašelių, o lyginant su vandens telkiniais turimas omenyje smarkus lietus.

Tik rusų poetams būdinga dėl panašios formos lyginti iš dangaus krintančias lietaus čiurkšles su šviesos spinduliais: *лучи дождя* Вол; *дальних ливней темный луч* Вол. O štai vaivorykštę, kuri švyti per saulėtą lietuvių, mini ir vieni, ir kiti autoriai, plg. rus. [*дождь*] *радугой парной горит* Ан ir liet. *Iš vaivorykštės iškrinta šilti lašai* Vaičiūn. Prisimintina, kad lietus su saule reikšmingas abiejų tautų etninei kultūrai ir labai įvairiai mitologizuojamas: plačiau žr. (Невская 1989). Kiti metaforiniai pasakymai lietuvių ir rusų poezijoje skiriasi. Rusų poetinis lietus pasižymi skirtingomis terminėmis savybėmis: čia verdantis, čia labai šaltas: *дождь, кипящий на тропях* Наб; *золотистый дождь кипел среди листвы багряной* Тих; *Льет дождь, холодный, точно лед* Бун. Lietuvių poetiniuose tekstuose gali lyti vėju, o lašai nusiminusiam lyriniam herojui primena akmenis: *debesys lyja vėju ir alkiu* Kėkšt; *Sunkūs rudenio lašai kaip akmenys atsimuša many* Nyk-Nil.

Abiejų tautų poetai vienodai mėgsta šiam pogrupiui priklausantį populiarų metaforos modelį *lietus – taurasis metalas ar brangakmeniai*. Tiek lietuvių, tiek rusų autoriams pažįstamas sidabro lietus: *O debesėliai plauks ir sidabru lynos* Aist; *lietaus sidabrai* Sant, plg. rus. [*крыши*] *свергают струи серебра* Ход; [*весна*] *сыплет с неба серебром* Бун; *колышется дождинок серебро* Иван. Poezijoje lyja ir auksu: *Šiandie rytą auksu lyta* Tysl; *lietučio auksui dulkiant* Miež, plg. rus. *дожди золотые, косые* Наб; *ливни золотые* Бун; *первые брызги дождя золотого* Бал. Spindintys lietaus lašeliai žyra iš dangaus brangiais perlais ir deimantais: *Kiekvienas jo* [lietaus]

lašas kaip deimanto grūdas Мук-Пут; *Žėri ant obels pakibę jo lašėlių perlai* Miež, plg. rus. *От дождя на стекле загорались рубины в алмазах* Бун; *В дождинках этих, что нависли, чтоб жемчугами ниспадать* Ан; *Покрывает июльский дождь жемчугами твою вуаль* Гум; *Прохладный бисер брызжет в стекла* С.Ч. В. Pasternako kūryboje dar aptinkame smaragdus, topazus: *капля смарагда; Над парком падают топазы*. Rusų poezijoje dar esama gyvsidabrio, švino ir alavo, kurių spalva primena šaltą, greičiausiai rudens lietų: *И дождь по гроздьям сизым покатится, как ртуть* Тарк; *свинцовый дождь* Ант; *Подобен краткий ливень лиловому свинцу* Сам (plg. liet. *Į langą lietutis barbena lyg švinas* Miež).

5.

Labai didelė abiejų tautų poezijos „daiktiškųjų“ lietaus metaforų įvairovė. Skirtini keli smulkesni tokių metaforų pogrupiai: a) lietus – gėrimas, b) lietus – drabužis, audeklas, verpalas, c) lietus – stiklas ar krištolas, d) lietus – muzikos instrumentas ar jo dalis, g) lietus – smulkus, apvalus arba pailgas, aštrus, dažniau metalinis daiktas, f) kiti atvejai. Toliau kiekvieną perkeltinės reikšmės pasakymų pogrupį apžvelgsime atskirai, nurodydamos ryškesnius panašumus ir skirtumus, pasitaikančius lietuvių ir rusų poezijos metaforinėje sistemoje.

a) Metaforos modeliui *lietus – gėrimas* skirtinas pasakymas *lietus – vynas*: plg. liet. *Liūtis nuplauna lyg pilstomas vynas* Vaičiūn ir rus. *Веселым дождевым вином* Вол. Kitos šios grupės metaforos individualios, autorinės. Kartais konkretus gėrimas nenurodomas, tik numanomas iš konteksto. Taip elgiasi, pavyzdžiui, V. Bakas (*gėlės godžiai iš savo qсотėlių geria lietu* Bak), В. Pasternakas (*Дождь звенел об зымзу, словно о подойник; чтоб за обедом хотя б на третьє дождь был подан* Паст). Pastarajam autoriui lietaus barbenimas primena į melžtuvę melžiamo pieno garsą. Lietų jis traktuoja ir kaip pietums paduodamą desertą: galima numanyti, kad tai gėrimas. V. Bakas yra sukūręs ir gana kraupią lietaus – nuodingo gėrimo metaforą. Eilėraščio tekste esama aiškios aliuzijos į senovės graikų filosofo Sokrato išgertą nuodų taure: *Ant padėklo ji atneša lietu, kuris dvelkia Sokrato nuodais* Bak. Lietus gali priminti dar ir vaistus, kuriais skalauja gerkles nutekamieji vamzdžiai: [водосточные трубы] *дождем полоцуют горло жести* Казак.

b) Daiktiškai lietu galima suvokti kaip savotišką pluoštą ar verpalą, tinkamą sutemoms austi: *Kabės vien pilkos sutemos, kaip sunkios, drėgnos marškos, išaustos iš vienatvės ir lietaus* Matuz. Abi poetinės tradicijos dažnai traktuoja lietaus sroveles kaip siūlus: plg. liet. *Lygiu lango stiklu ilgas ilgas tarsi ašara driekės siūlelis* Miež; *lietaus auksiniai siūlai* Miež ir rus. *He дождь, там чудо божие: там с золотыми нитками развешаны мотки* Нек; *Рядами нити серые повисли до*

земли Нек; *Ветер, рыдая, прядет тонкие нити дождя* Вол; *Привязанная к нитке дождя* Ес; *Блестящие нити дождя переплетаются среди деревьев* Брод; *О, грибной дождь, протяни вниз хрусталя нить* Кирс. Šie siūlai, kaip matome, ploni, pilki ar net auksiniai arba krištoliniai, o verpia juos vėjas. Rusų poetai plačiai vartoja ir *lietaus* – *audeklo* metaforą: tai gali būti niūrios įkarių drobulės (*Мир закутан плотно в сизый саван свой – в тонкие полотна влаги дождевой* Вол) arba švelnus, perregimas muslinas ar karponas (*в кисее дождя* Паст; *капроновый дождь вокруг* Брод). Kartais tai tiesiog audeklas: *ткань твоей одежды из ветра и дождя* Тарк arba senas mezginyus: *Дождь с туч свисал, как вещь вязанье* Ахмад. Rusų poezijoje dažna „padėvėta“ šydo, užuolaidos metafora: *Тихих, далеких дождей пелена* Луг; *За дождевою пеленой* Сам; *Под пеленой дождей твоих прощальных* Тарк; *Завеса мутного дождя заволокла лесные дали* Руб; *завесою дождя отделены* Брод; *Под занавес ливней заливистых* Ант; *За легким пологом дождя* Эрен.

Lietus poetams primena ir platų, susiaučiamą drabužį – skarą, apsiaustą: plg. liet. *Lietus kaip drabužis apsupa mūsų kūnus* Deg; *sušlapusi nuskurusio lietaus skara* Rad; *lyja geltonom skepetaitėm* Churg. Rusų poetai dažnai vartoja šiai grupei priklausančią apsiausto metaforą: *Кутают ливни плечи в плащ* Цвет; *Июньских ливней темный плащ* Вол; *Дождь, кутаясь в свой плащ жемчужный...* Март. Poeto vaizduotėje medžių atžalos tarsi kokios padykusios puošėivos mergiotės netgi užsimaukšlina tradicinį galvos apdangalą – kokošniką, suvarstytą iš perlinių liūtis gijų: *Кokoшник нахлобучила из низок ливня – поросль* Паст. Panaši ir to paties autoriaus antropomorfinė metafora apie lietu, visur kabinantį karoliukus: *И дождь, затяжной, как нужда, вывешивает свой бисер* Паст. Glaudų lietaus ir vėjo ryšį primena metafora *lietus* – *gūnia*: *И ветер-конь в дождливом чепраке* Кл. (чепрак „gelumbinis ar kiliminis patiesalas, klojamas po balnu; gūnia“).

Abiejų poetinių tradicijų atstovai lietu suvokia kaip tankų tinklą, tai yra būdinga rusų autoriams, plg. rus. *И с лязгом асфальтовый город хлестнула холодная сеть* Ан; [сеть дождя] *сама серебристо-светла, как масло в руке святотатца* Ан; *сквозь густую водяную сетку* Ах; *сквозь мелкую сетку дождя* Смел ir liet. *lietaus tinkle* Jušk. Rusų poezijoje dar aptinkame ir nedidelį tinklą žuvims gaudyti – bradinį: *Невод тусклых дождей* Кл; *в сей бредень [или в сеть] дождя попавшихся прибрежных птиц* Брод.

c) Įprastesnės, kur kas labiau „sunešiotos“ yra „stiklinės“ ir „krištolinės“ lietaus metaforos, kurių, tiesa, aptikome palyginti nedaug: *balandžio žydrastiklę liūtį* Deg, plg. rus. *дождей хрустальных, ливней темных* Вол; *Стекланный, редкий и ядренный, с веселым шорохом спеша, промчался дождь* Бун; *под стекланным дождем Адриатики, изготовленном на Мурано* Рейн. Metafora grindžiama vizualiniu, regimuoju išpūdžiu: lietaus vanduo skaidrus, perregimas kaip stiklas, kartais jam priskiriama žydra spalva.

d) Metaforos modelis *lietus – muzikos instrumentas arba jo dalis* pasitaikė tik E. Mieželaičio kūryboje: *lietaus arfos auksinės stygos; lietus man lyros stygom lijo; braukiu lietaus sidabrines stygas* Miež. O štai rusų poezijoje metafora *lietus – muzikos instrumentas* pasitaiko gana dažnai: *Дождь гудел монотонною лютней* С.Ч; *И дождь брэнчит разбитой лютней* Ант; *гитарные струны дождей* Евт; *В дальний рейс уходят пароходы за косыми струнами дождя* Рожд. Akustinis lietaus įspūdis kelia poetams asociacijų ir su kitu muzikos instrumentu – dombra: *Вот звук дождя как будто звук домбры, – так тренькает, так ударяет в зданья* Ахмад. Pavyzdžius priskyrimė „daiktiškajai“ metaforai, nes lietaus „instrumentu“ čia dažnai groja, lietaus stygas braukia lyrinis herojus.

e) Spindinčios lietaus čiurkšlės poetams vizualiai primena pailgą, aštrų, galintį sužeisti, dažniau metalinį daiktą: adatą, peilį, strėlę, vielą, geležinį virbą, pvz., liet.: *Žvarbūs lietūs raižo tartum peiliai* Nėr; *lietus atitvėrė sidabro vielom* Žemg; *Pažyra į veidus liūtis lyg strėlės į protėvių galvas* Striel ir rus. *сотнями игол <...> сверкающий ливень запрыгал* Бун; *Прямы и светлы, как прутья стальные, в землю вонзились струи дождевые* Нек; *последние стрелы дождя золотого* Хаб; *Не утрашуся гибели, Ни копий, ни стрел дождей* Ес; *И опять замелькает спицами над чулком ее черным дождь* Ес; *Дождь мечет жужжащие спицы* С. Ч; *частых дождей торопливые спицы* Сам; *что-то плело наугад дождика веретено* Рейн. Žibančios stipraus lietaus srovės primena ir durtuvus: *несет октябрь штыки дождя по городу* Кирс. Kaip matome, ir čia bendras modelis skirtingai realizuojamas dviejuose poetiniuose pasauliuose – lietuvių ir rusų poezijoje.

Atskiri lašai daiktiškai dažnai suvokiami kaip smulkūs, birūs, apvalūs, irgi veikia iš metalo pagaminti daiktai: kulkos, šratai, vinių galvutės, monetos, netgi rankogalių sąsagos: plg. liet. *Lietus tarsi švininės raidės* Gut; *stambiais kaip švino kulkos lietaus lašais* Miež ir rus. *Дождь крыло пробьет дробинкой* Паст; *Дождь стучит в целлофан пистолетным свинцом* Сам. Rusų poezijoje įsigalėjęs stiprių ir dažnų liūčių vaizdinys verčia poetą lyginti jas su kulkosvaizdžio kaspinu: *Из дождей пулеметную ленту Просовывает шюль* Зенк. Dideli lietaus lašai netgi primena stambaus kalibro sviedinius: *Я брел, а дождь стрелял в мое пальто зарядами немалого калибра* Петр. Tai pačiai grupei priskirtini ir palyginimai su kitokiais smulkiais metaliniais daiktais: *капля, как шляпка гвоздя* Бун; *падают капли медяшками в кружки* Паст; *У капель – тяжесть запонок* Паст; *Капли падают свинцово, словно литеры в набор* Сам. Tokios metaforos savotiškai pabrėžia lietaus lašų formą, sunkumą, šaltumą, o drauge ir jų keliamą „metalinį“ garsą – barbenimą.

Rečiau pasitaiko aptikti žaismingesnių atvejų, kaip antai, *lietaus lašas – sviedinys* ar netgi *lietaus lašas – vaistų piliulė: daug lietučio sviedinukų* Deg ir rus. *мягко прыгают по крыше золотые капли как мячи* Ан; *ливень прыгает стеклянным шаром* Айз; *пыль глотала дождь в пилюлях* Паст.

f) Aptikome ir kitokių „daiktiškųjų“ lietaus metaforų, nepriklausančių nė vienam iš anksčiau aptartų semantinių pogrupių. Tankiai žyrančios smarkaus lietaus srovės kartais primena ir stulpą: plg. rus. *Здесь ливни черными столпами проходят по краям небес* Ход; *сквозь ливней косые столбы* Вол ir liet. *Lietus siūbavo ošiančiu stulpu* Ket. Rusų poezijoje netikėtai daug metaforų, susijusių su architektūra, pastatais, kurios nusako smarkų lietu, liūtį: *близится ливня стена* Паст; *Стеной стоят дремучие дожди* Ах; *мне нравятся петь и смеяться под зыбкою кровлей дождя* Смел; *Шумит над миром и дымится сырая хижина дождя* Забол; *Сомкнулся дождевой навес* Сам.

Kitos lietaus metaforos abiejų tautų poetų kūryboje skiriasi. Rašydami apie čaižančią liūtį, rusų poetai mėgsta vartoti pynės, grįžtės, rimbo įvaizdžius: *Жгутами струй сечет глаза дождь* Вол; *Бич – дождь бьет по кровле* Андр. *Грянул ливень всем плетнем* Паст; *Все те же висячие плети дождя* Сам. Lietus jiems primena ir žemdirbio įrankius: *Ветер волосы мои, как солому, трепал и цепами дождя обмолачивал* Ес. Tokia „daiktiškoji“ metafora rodo lietaus srovių stiprumą: prisiminkime jau minėtą atmosferos reiškinių polinkį veikti agresyviai: mušti, plakti, čaižyti.

Poetinė kalba labai išradinga, atspindinti kūrybinį pradą. Kaip nurodo Simaško (2003, 52), poetinių tekstų metaforos įdomios todėl, kad jose galima aptikti įvairių pragmatinių priemonių, kurios vartojamos subjektyvioms emocijoms perteikti, individualiam gamtos reiškinių suvokimui ir vertinimui išreikšti. Tai patvirtina įvairovė posakių, kuriuos priskyrimė „daiktiškajai“ metaforai. Juos sunkoka kaip nors suskirstyti. Rusų autorių kūryboje pasitaikė metafora *lietus – transporto priemonė*: *Дождей тяжелая телега все тянется мимо окна* Сам, kuri perteikia ilgo, stipraus, įgrisusio lietaus akustinį įspūdį, arba *lietus – apravas*: *Одетая в куртку ночной темноты, в калоши дождя проливного* Луг (kaip žinome, apdairus žmogus per balas brenda su kaliošais). „Daiktiškosios“ metaforos baruose vėl nepra-lenkiamas išradingasis B. Pasternakas, kurio laki vaizduotė padeda daiktiškai suvokti lietu kaip antspaūdą, odinį maišą – burdiuką, kareivio šalną, netgi kaip rašalą: *Напев мой опечатан пломбой неизбежных дождей; Шлепнулся и всею тучей водяной бурдюк дождя; под каской ветвей и дождя; ливень еще шумней чернил и слез* Паст. Tamsus, debesuotas, smarkią audrą žadantis dangus jam primena rūsčias karo stovyklos palapines: *вытянулись лагерем дожди* Паст. Tas pats atmosferos reiškinys kitur nusakomas, remiantis panašia „kariška“ asociacija: stiprus lietus – tarsi kareivių pulkai: *Пошли, колоннами построены, Косые полчища дождя* Елаг. O. Mandelštamas lietaus šnaresyje girdi geležinių įrankių ar ginklų žvangėjimą: *в сбруе тонкого дождя* Манд. Iš originalesnių lietuvių autorių pavyzdžių minėtini *lietus – laikrodis* ir *lietus – pilstytuvas* (pilstomasis indas): *Senas lietus tartum senas laikrodis girgžda už sienos* Verb; *Ir laiką, gatvės laiptuos glūdintį, lašais matuoja liūtys* Vičiūn; *kovas švirksėt lietaus pilstytuvu* Miež.

6.

Palyginti negausi lietaus metaforų semantinė grupė susijusi su įvairiais abstrakčiais dalykais. Tokių atvejų daugiau aptikome lietuvių autorių kūryboje. Čia galima skirti dvi metaforų grupes. Į vieną įeina konkrečios reikšmės veiksmazodžių vediniai, kita nusako abstrakčias būsenas. Dažniausiai tokios metaforos imituoja lietaus keliamą šaižų garsą arba monotonišką atskirų jo lašų kapsėjimą: *Pažįstamas liūčių plakimas* Vaičiūn; *čaižo smūgiai lietaus* Myk-Put; *lašai į sniegą kaip laikrodžio dūžiai kala* Šimk, *šaltų lašų monotonijos* Gied; plg. rus. *Их [потоков дождя] шум был, как стук на монетном дворе* Паст; *рокот дождевой* Ас; *в погудке дождей и бед* Цвет; *Словно чья-нибудь месть, проливные дожди* Руб; *тоску дождя* Ут. Kartais daiktavardinės lietaus metaforos, į kurias įeina abstrakčios reikšmės žodžiai, pasižymi ir teigiama konotacija: *Lietus – tai sidabrinis dangaus stebuklas* Miež (plg. rus. *Когда совершается чудо шумящего в листьях дождя* Свел); *gyvastį liepos lietaus* Kunč; *Lietus išpylė žalią spalvą ant medžių* Rad.

7.

Paskutinė semantinė metaforų grupė apima kai kuriuos kitur nepatekusius atvejus. Čia minėtinas palyginti retas modelis *lietus – mitinė būtybė*: *daug mažų lietaus nykštukų* Deg; *nuo stogų žaltvykslėm čiurkšlės plepa* Mač; *fenikso sparnais laikys apglėbęs lietus* Miež. L. Gutauskas netgi vartoja pasakymą *mitologinis lietus* Gut. M. Vološinas aprašo lietu kaip mažųjų fėjų šokį: *A po oknam, танцуя Все быстрее, быстрее, И смеясь и лужая, Вьются серые феи...* Вол. Kaip matome, lietaus lašai tapatinami su mažo ūgio pasakų žmogučiais, jo žibančios srovės primena klaidžiojančias ugneles, jo prisilietimas – stebuklingą paukštį feniksą. Sąlygiškai šiai grupei galima skirti ir kitur neaptiktą V. Bako metaforą *lietus – švęstas vanduo*: *Ir pratašo skyles delnuose šitas švęstas vanduo, ir geriau nežinoti, nuo ko jisai tampa raudonas* Bak; *lietus tarsi švęstas vanduo* Bak. Pirmajame pavyzdyje matome aiškią aliuziją į Kristaus nukryžiavimą.

Reikėtų paminėti nors keletą iš gausių lietaus epitetų: poezijoje jis būna ir spalvingas, ir šiltas, ir subtilus: plg. liet. *Mėlynas lietus tyška į balas* Gir; *į šiltą išganingą lietu* Vaičiūn ir rus. *тончайший, им воспетый дождь* Ах; *сиротский, северно-сизый, сорный дождь* Паст ir pan. Epitetai turtingai metaforinių posakių paletai suteikia papildomų atspalvių, perteikiančių pačias įvairiausias šio gamtos reiškinių savybes.

Apibendrinimas

Lietus – dažnas, įvairialypėmis savybėmis pasižymintis atmosferos reiškinys. Lietuvių ir rusų poezijoje jo vaizdiniai itin turtingi ir spalvingi. Poetų kūryboje atsispindi jo keliamas akustinis įspūdis (paprastai susijęs su barbenimu į kietą paviršių), svarbus ir dinaminis aspektas (sugebėjimas judėti, keisti vietą). Dar galima skirti ir trukmės (temporalinį) aspektą (lietus trunka ilgai ar trumpai, gali užklupti staiga), vizualines charakteristikas (spalvą, apšvietimą), temperatūros savybes (šiltumą, šaltumą) ir, žinoma, požymius, kurie rodo intensyvumą (čiurkšlių stiprumą, griaunamuosius lietaus padarinius ir pan.). Šie objektyvūs požymiai savotiškai transformuojami poetiniuose perkeltinės reikšmės pasakymuose.

Lietuvių ir rusų poezijoje galima skirti septynias metaforinių posakių, nusakančių lietu, grupes. Paaiškėjo, kad abiejose kalbose pačios gausiausios antropomorfinės ir „daiktiškosios“ metaforos grupės. Mažiausiai aptikta zoomorfinių, „botaninių“ ir abstrakčiųjų metaforų. Metaforinių posakių, nusakančių lietuvių ir rusų poetinį lietu, lyginimas parodė, kad esama tiek bendrų metaforos modelių, tiek ir skirtumų, kurie paprastai būna susiję su tam tikrų modelių paplitimu: pasitaiko, kad vieno ar kito modelio pavyzdžių konkrečioje poetinėje tradicijoje aptikti nepavyksta.

Antropomorfinių metaforų grupėje lietus lyginamas su žmogumi pagal amžių: čia galima išvelgti abiejų poetinių tradicijų panašumą. Lyginama ir pagal profesiją, visuomeninę padėtį, kūrybinius polinkius. Šio pogrupio rusų metaforika pasirodė esanti turtingesnė: matome ne tik įvairių profesijų, bet ir skirtingo visuomenės statuso atstovų. Abiejų tautų poezijoje išplėtotą grupę veiksmažodinių metaforų, kurios susijusios su žmogaus veiksmis: pirmiausia sugebėjimu keisti vietą, smogti smūgį, rašyti ar piešti. Ši grupė iš dalies sutampa. Galima aptikti sutapimų ir grupėje metaforų, kuriose minimos kūno dalys: pirštai, rankos, širdis, kojos, kraujas. Tiesa, atskirų metaforų paplitimas skiriasi: pavyzdžiui, lietuvių poezijoje vartojama metafora *lietus – plaukai*, o rusų poetinių tekstų metaforose minimi kiti organai: gerklė, dantys, burna, proziškos kūno išskyros – seilės. Nemažos apimties pogrupius abiejose kalbose sudaro modeliai *lietus – muzika* ir *lietus – kalba*. Lietuvių poezijoje labiau išplėtotas, smulkiau detalizuotas modelis *lietus – muzika*: čia mes ir linkusios išvelgti skirtumą. Kita vertus, nustatyta, kad didesnė veiksmažodinių metaforų, nusakančių lietu kaip oratorių ar netgi poetą, įvairovė būdinga rusų autoriams.

Zoomorfinių metaforų grupėje sutampa modeliai *lietus – paukštis* (paplitęs bendras sparno įvaizdis), *lietus – žirgas*, *lietus – smulkus gyvūnelis*. Šie modeliai gali būti taikomi skirtingoms lietaus savybėms apibūdinti: rusų poezijoje pirmasis modelis vartojamas, norint perteikti ne tik regimąsias, bet ir akustines ar griaunamąsias lietaus ypatybes.

Nedidelė „botaninės“ metaforos grupė labiau išplėtotą lietuvių poezijoje. Atkreiptinas dėmesys į gana populiarią lietuvių veiksmažodinę metaforą *lietus žydi* ir jų poetinio lietaus lyginimą su gėlėmis: to neaptikome rusų poetų tekstuose.

Rusų autoriai lietaus sroves dažniau lygina su šakomis. Abi poetines tradicijas jungia bendra metafora *lietus – žirniai*.

Metaforų grupė *lietus – negyvosios gamtos objektas ar reiškiny*s, dažniausiai apibūdinanti lietaus srovių gausumą ir stiprumą, ryškesnė ir įvairesnė rusų poezijoje. Abi poetines tradicijas jungia modelis *lietus – taurusis metalas arba brangakmeniai* (auksas, sidabras, perlai), perteikiantis regimuosius išpūdžius. Lietuvių poetams nebūdinga lietu lyginti su kitais metalais – gyvsidabriu, alavu, švinu.

Didžiausia įvairovė pasižymi „daiktiškųjų“ metaforų grupė, kurioje išskyrėme kelis pogrupius. Abiems poetinėms tradicijoms bendros metaforos *lietus – siūlai* ir *lietus – audeklas*, tačiau antrasis modelis aiškiai labiau paplitęs rusų poezijoje (plg. „mirusią“ metaforą *lietus – šydas*). Tą patį galima pasakyti ir apie metaforas *lietus – drabužis*, *lietus – tinklas*, perteikiančias regimąjį lietaus išpūdį. Abiejose kalbose rasta palyginti nedaug „stiklinės“ lietaus metaforos pavyzdžių, jie įvairumu nepasižymi. To negalima pasakyti apie negausius modelio *lietus – gėrimas* atvejus. Čia aptiktas bendras lietaus lyginimas su vynu, bet yra ir konkrečių metaforos realizavimo skirtumų. Mūsų nustatytas „daiktiškosios“ metaforos modelis *lietus – muzikos instrumentas* lietuvių poezijoje nepopuliarus, bet gana paplitęs rusų autorių tekstuose, o modelis *lietus – aštrus arba smulkus metalinis daiktas* bendras abiem kalboms. Pastarojoje grupėje įdomus rusų poetų dėmesys „karinei tematikai“: tai rodo gausa pavyzdžių, kuriuose lietus lyginamas su kulkomis, sviediniais ir pan. Lietuvių poezijoje neaptikome modelio *lietus – pastatas*, kuris būdingas rusų poetų kūrybai.

Abstrakčių pavadinimų grupė negausi ir nevienalytė, abiejose kalbose iš dalies susijusi su veiksmožodine metaforika, dažniausiai antropomorfinė. Ji paprastai perteikia negiamas emocijas. Paskutinėje grupėje nustatėme dar ir bendrą modelį *lietus – mitologinė būtybė*, kuris gausiau atstovaujamas lietuvių poezijoje.

Lietaus apraiškų gausa ir įvairovė – itin palanki dirva reikštis autorių kūrybinei fantazijai. Jie aktyviai vartoja poetinėje tradicijoje jau egzistuojančias formas ir vaizdinius, juos keisdami ir plėtodami, kurdami netikėtus savo pačių palyginimus, kurie padeda kuo tiksliau perteikti atmosferos reiškinio savybes ir jo keliamus išpūdžius.

LITERATŪRA

- JASIŪNAITĖ BIRUTĖ, KONICKAJA JELENA 2004, „Atlėkė paukštis be sparnų“ (Atmosferos reiškiniai frazeologijoje: sniegas), *Kalbotyra* 52 (1), 45–60.
- LAUMANE BENITA 2005, *Smalki lija zelta lietus*, Liepāja: LPA LiePA.
- ВАСИЛЬЕВ ВАСИЛИЙ ПЕТРОВИЧ 2014, Живые образы метеонима как лексического компонента диалектных высказываний об атмосферном явлении, *Научный диалог*, №12 (36): *Филология*, Екатеринбург: Центр научных и образовательных проектов, 58–72. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhivye-obrazy-meteoronima-kak-leksicheskogo-komponenta-dialektnyh-vyskazyvaniy-ob-atmosfernom-yavlenii-1> (02.01.2020).

- ВАСИЛЬЕВ ВАСИЛИЙ ПЕТРОВИЧ 2003, Концепт дождь и особенности его организации, *Мир человека и мир языка*. Вып. 12. Кемерово: ИПК „Графика“, 184–229.
- НЕВСКАЯ ЛИДИЯ ГЕОРГИЕВНА 1989, Мотив „дождь при солнце“ в латышских погребальных песнях, *Балто-славянские исследования 1987*, Москва: Наука, 73–79.
- РЯБЫХ ЕКАТЕРИНА БОРИСОВНА 2006, *Метафоризация концептов природных явлений в поэтическом дискурсе: на материале русского и немецкого языков*, Тамбов: ТГУ.
- СИМАШКО ТАТЬЯНА ВАСИЛЬЕВНА 2003, Языковая картина мира в кумулятивном аспекте, *Мир человека и мир языка*, Вып. 12. Кемерово: ИПК „Графика“, 32–58.
- ТОЛСТАЯ СВЕТЛАНА МИХАЙЛОВНА 2005, *Полесский народный календарь*, Москва: Индрик.
- ТОЛСТОЙ НИКИТА ИЛЬИЧ, ТОЛСТАЯ СВЕТЛАНА МИХАЙЛОВНА 1995, Вызывание дождя, *Язык и народная культура*, Москва: Индрик, 78–90.
- ЯСЮНАЙТЕ БИРУТЕ, КОНИЦКАЯ ЕЛЕНА 2009, Колесница Пяркунаса (Атмосферные явления в выражениях с переносным значением: облака), *Балто-славянские исследования XVIII*. Москва: Индрик, 504–527.
- ЯСЮНАЙТЕ БИРУТЕ, КОНИЦКАЯ ЕЛЕНА 2014, Антропоморфные метафоры ветра в литовской и русской поэзии, *Journal of Comparative Studies* No 4 (33). *Human in Language: Ethnolinguistics, Linguistic View of World*. Daugavpils: Daugavpils University Academic Press Saule, 369–386.

ŠALTINIAI

- ČUS – Krištopaitė Danutė, Vėlius Norbertas (sud.) 1983, *Čiulba ulba sakalas*, Vilnius: Vaga.
- LEEŽ – Kulnytė Birutė, Lazauskaitė Elvyda (sud.) 2015, *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus.
- ДАЛЬ ВЛАДИМИР ИВАНОВИЧ 1989, *Пословицы русского народа*, т. 1–2. Москва: Художественная литература.
- LKŠ – Balys Jonas 1993, *Lietuvių kalendorinės šventės*, Vilnius: Mintis.
- Marcinkevičienė Nijolė 1998, *Pavarėnis*, Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.

LIETUVIŲ IR RUSŲ POETŲ SĄRAŠAS

Aist	– J. Aistis	Gir	– L. Giraitis
Bak	– V. Bakas	Graib	– R. Graibus
Braz	– V. Braziūnas	Gric	– A. Gricius
Bren	– V. Brenčius	Gut	– L. Gutauskas
Churg	– A. Churginas	Inč	– K. Inčiūra
Dam	– R. Dambrauskaitė	Jakšt	– J. Jakštas
Deg	– J. Degutyte	Jušk	– J. Juškaitis
Degės	– L. Degėsys	Karč	– M. Karčiauskas
Gied	– V. Giedrytė	Kazok	– V. Kazokas

Keid	– P. Keidošius	Nyk-Nil	– A. Nyka-Niliūnas
Ket	– R. Keturakis	Rad	– H. Radauskas
Kėkšt	– J. Kėkštas	Sant	– S. Santvaras
Kub	– K. Kubilinskas	Skrip	– V. Skripka
Kunč	– J. Kunčinas	Skuč	– R. Skučaitė
Mač	– V. Mačernis	Striel	– J. Strielkūnas
Marc	– J. Marcinkevičius	Sut	– L. Sutema
Matuz	– E. Matuzevičius	Šimk	– V. Šimkus
Miež	– E. Mieželaitis	Šlait	– V. Šlaitas
Mik	– A. Mikuta	Tysl	– J. Tysliava
Mišk	– A. Miškinis	Urn	– D. Urnevičiūtė
Myk-Put	– V. Mykolaitis-Putinas	Vaičiūn	– J. Vaičiūnaitė
Nag	– H. Nagys	Verb	– A. Verba
Nér	– S. Nėris	Žemg	– P. Žemgulytė
Айз	– М. Айзенберг	Левит	– Ю. Левитанский
Андр	– Д. Андреев	Лиф	– Б. Лифшиц
Ан	– И. Анненский	Луг	– В. Луговской
Ант	– П. Антокольский	Манд	– О. Мандельштам
Арон	– Л. Л. Аронзон	Март	– Л. Мартынов
Ас	– Н. Асеев	Наб	– В. Набоков
Ах	– А. Ахматова	Нек	– Н. Некрасов
Ахмад	– Б. Ахмадулина	Нельд	– С. Нельдихен
Бал	– К. Бальмонт	Олейн	– Н. Олейников
Бл	– А. Блок	Паст	– Б. Пастернак
Брод	– И. Бродский	Петн	– Г. Петников
Бун	– И. Бунин	Петр	– С. Петров
Вас	– П. Васильев	Попл	– Б. Поплавский
Вол	– М. Волошин	Рейн	– Е. Рейн
Гол	– Г. Голохвастов	Рожд	– Вс. Рождественский
Гум	– Л. Гумилев	Руб	– Н. Рубцов
Держ	– В. Державин	С.Ч.	– Саша Черный
Евт	– Е. Евтушенко	Сам	– Д. Самойлов
Елаг	– И. Елагин	Смел	– Я. Смеляков
Ес	– С. Есенин	Тарк	– А. Тарковский
Ждан	– И. Жданов	Тих	– Н. Тихонов
Заб	– Н. Заболоцкий	Ут	– И. Уткин
Зенк	– М. Зенкевич	Фот	– А. Фотинский
Иван	– Г. Иванов	Фоф	– К. Фофанов
Казак	– В. В. Казаков	Ход	– В. Ходасевич
Кедр	– Д. Кедрин	Цвет	– М. Цветаева
Кирс	– С. Кирсанов	Чин	– И. Чиннов
Кл	– Н. Клюев	Шенг	– Г. Шенгели
		Эрен	– И. Эренбург

The Metaphors of Rain in Lithuanian and Russian Poetry

Summary

The current article, which is one of the further researches on the metaphors of natural phenomena in Lithuanian and Russian poetry, discusses the metaphors of rain (based on the works of 45 Lithuanian and 57 Russian poets). They reflect the following aspects of the phenomenon: acoustic, dynamic, temporal, visual, temperature, as well as its intensity, destructive consequences, belonging to a certain season and others. The metaphorical expressions are divided into seven semantic groups: 1) anthropomorphic, 2) zoomorphic, 3) biomorphic (plant), 4) associated with inanimate nature objects and phenomena, 5) 'material' (subject), 6) related to abstract concepts, and 7) others. In both languages, the anthropomorphic and subject groups of metaphors have turned out to be the largest, while the smallest groups are zoomorphic, biomorphic (plant) and abstract metaphors. The comparison of the metaphorical expressions that define rain in Lithuanian and Russian poetry showed that there are common metaphorical models, however, there are also differences that are related to the prevalence of certain models, as well as their presence/absence in one of the two languages. Thus, among zoomorphic metaphors, the models *rain-bird* (with a common *wing* image), *rain-horse* and *rain-small creature* are common, while their difference consists in the fact that the models are used to characterize various properties of rain. For instance, a popular Lithuanian verb metaphor *the rain blooms*, as well as the comparison of rain with flowers (a biomorphic (plant) group of metaphors), are absent in Russian poetry.

The richness and diversity of rain metaphors in Lithuanian and Russian poetry illustrate the authors' ability to use a number of images that have already existed in the language and their creativity to utilize absolutely new comparisons that are usually fit for the existing metaphorical models.

KEYWORDS: metaphors of atmospheric phenomena, metaphors of rain, Lithuanian poetry, Russian poetry, comparison of poetic metaphors in the two languages, metaphorical model
